

Po stopách Květnového povstání v Praze

K nejvýznamnějším událostem, kterými skončila druhá světová válka v Evropě, patří Květnové povstání českého lidu a pražská operace Sovětské armády, kterou bylo dovršeno osvobození Československa od fašistických okupantů a likvidováno poslední velké uskupení nepřátelských vojsk – skupina armád Mitte – čítající téměř milión vojáků.

Revoluční situace na okupovaném území českých zemí postupně přerůstala v prvních květnových dnech roku 1945 v Květnové povstání českého lidu. K prvnímu většímu střetnutí českého obyvatelstva s okupanty došlo 1. května dopoledne v Přerově. Polní maršál Ferdinand Schörner, velitel skupiny armád Mitte, vydal následující rozkaz: „Buřičské živly vyvolaly 1. 5. v Přerově nepokoje, které nebyly okamžité a v zárodku udušeny s ostrostí absolutně nutnou a mnou opětně požadovanou. Za dnešní situace se hodí každý prostředek, aby se zabránilo vzplanutí povstaleckého hnutí. Jen teď neukazovat žádnou slabost. Zakročit bezohledně proti každému ohnisku nepokoje. Účastníky decimovat. Osobně zakročit proti slabochům a váhavcům ve vlastních řadách, kteří v této hodině selžou.“ Schörnerův rozkaz, ačkoli byl všude krutě uplatňován, nemohl již situaci změnit. Povstání vzplanulo 2. května v Nymburce, odkud se rozšířilo do blízkého i vzdáleného okolí – do Poděbrad, Chlumce nad Cidlinou, Nového Bydžova a dalších míst, kde se ho okupantům nepodařilo plně potlačit. Ve dnech 3. a 4. května propuklo v mnoha dalších místech na území Čech a Moravy.

V pátek 4. května odpoledne se objevovaly první neklamně známky zrodu povstání již v Praze. Vývoj situace vyžadoval jednoznačnou odpověď na otázku, kdy zahájit celonárodní boj. Ani v této tak zásadní otázce, jakou byl moment zahájení akce, nebylo v České národní radě dosaženo jednoty. Její buržoazní a kompromističtí představitelé se orientovali na rychlou pomoc americké armády a pokojné převzetí moci 5. května, kdežto představitelé revolučních sil se zaměřili na ozbrojené povstání, které mělo být zahájeno 7. května ráno, po nástupu dělníků do továren. O organizovaném zahájení povstání 7. května rozhodlo i domácí vedení KSČ na svém posledním ilegálním zasedání v pátek 4. května.

Lid však rozhodl jinak. Povstání bylo zahájeno živelně 5. května kolem poledne. Rozhodující zlom v narůstání revoluční situace v Praze i v českých zemích způsobilo volání o pomoc, které se ozvalo v sobotu 5. května ve 12,33 hod. na vlnách pražského rozhlasu. To se stalo signálem k rozsáhlému revolučnímu výbuchu v Praze i na celém zbytku dosud

okupovaných českých zemí. Od této chvíle se čeští vlastenci vrhli v Praze i po celé zemi doslova s holýma rukama na překvapené okupanty, takže zde nezůstalo prostoru, který by si zachoval charakter klidného týlu německých vojsk. Z Prahy, sídla centrálních okupačních institucí v protektorátu Čechy a Morava se silnou německou posádkou čítající téměř třicet tisíc mužů, se v okamžiku stalo rozsáhlé bojiště.

Odstraňování německých nápisů 4. května

Vyzbrojování pražských povstalců

Pražští povstalci se v průběhu prvního dne zmocnili téměř celého centra města i převážné části jeho předměstí. Do jejich rukou přešla téměř všechna pražská nádraží, poštovní úřady, telekomunikační ústředny, důležité komunikace a křižovatky i další významné objekty. Nepřítel udržel jen těžiště své obrany ležící na výšinách na levém břehu Vltavy a opírající se o Hradčany, Malou Stranu, Petřín, Strahov, Pohořelec, Dejvice a Bubeneč. Dále to bylo několik izolovaných ohnisek na různých místech ve městě kolem německých úřadoven, velitelství a kasáren. Vojska SS udržela i dva z pražských mostů – Čechův a Mánesův a zpočátku také všechna tři pražská vojenská letiště – v Ruzyni, ve Kbelích a u Odolené Vody.

Od prvních chvil povstání se začala projevovat i pomoc venkova hlavnímu městu. Na výzvu pražského rozhlasu sem pospíchaly již odpoledne v sobotu 5. května z blízkého i vzdáleného okolí četné ozbrojené skupiny a byly sem rychle odesílány ukořistěné zbraně, munice, potraviny i jiné potřeby. Současně byl znemožňován již na přístupech k městu přísun posil pro nepřítel.

Rozhodujícím politickým a vojenským orgánem Květnového povstání českého lidu na celém dosud okupovaném území se měla stát Česká národní rada hlásící se k programu košické vlády Národní fronty Čechů a Slováků. V jejím čele stál významný představitel české kultury univerzitní profesor Albert Pražák, ovšem bez dostatečných organizačních schopnos-

Boje na předměstí
Boje na malostranských střechách

Hra na vojáky po skončení bojů před Novoměstskou radnicí

tí a revolučních zkušeností. Jak ukázal průběh povstání, Česká národní rada na ně nebyla dostatečně připravena organizačně, politicky ani vojensky. Nebyla také politicky jednotným a akčně sjednoceným orgánem, který by mohl povstání od samého začátku úspěšně řídit. Jednotné centrální řízení se tak České národní radě nepodařilo zajistit.

Vedoucí místo se pokoušely získat další politické i vojenské orgány, reprezentující převážně buržoazní a maloburžoazní síly. Zvláštní místo mezi nimi mělo zejména vojenské velitelství Bartoš, které dosáhlo důležitých pozic ovládnutím hlavního krytu štábu pražské protiletecké obrany s vycvičeným spojovacím aparátem a s fungujícím policejním spojením po celé Praze, a proniknutím do vysílání pražského rozhlasu.

Žádný politický a vojenský orgán založený mimo rámec České národní rady nesehrál v povstání významnější roli, kromě velitelství Bartoš, které se jí během sobotního večera podřídilo a stalo se fakticky jejím ústředním vojenským orgánem pro Prahu. Po celou dobu povstání se však toto velitelství snažilo prosadit svou koncepci (pokusy o jednání s Američany, s vlasovci, s okupanty) a v mnoha případech postupovalo zcela samostatně, nejednou dokonce proti vůli a směrnicím České národní rady.

Významnou úlohu v Pražském povstání sehrály revoluční odbory, v jejichž čele stáli komunisté a sociální demokraté. Úspěšně si počínal vojenský štáb Ústřední rady odborů, který z pověření ČNR řídil bojové akce ve velkých pražských závodech. Pozitivní úlohu sehrál také pražský Národní výbor v čele s komunistou Václavem Vackem. Jednotlivé revoluční národní výbory, jichž vzniklo na území Velké Prahy celkem 55 a v jejichž čele stáli převážně komunisté, řídily politické akce i ozbrojený boj v místech své působnosti.

Prvního dne se Karl Hermann Frank marně snažil utlumit povstání různými politickými machinacemi. A tak hitlerovci položili důraz na opatření vojenského rázu, na potlačení povstání ozbrojenou mocí. Tohoto úkolu se iniciativně ujal velitel vojsk SS v protektorátu Čechy a Morava generál Karl Pückler. Z několika stran byly narychlo stahovány tankové útvary a jednotky ku Praze. Kromě toho byl proti Praze vyžádán zásah frontového letectva. Úder divizí SS, podpořený mohutným bombardováním Prahy, byl plánován na ráno 6. května.

Nebezpečí, hrozící městu příjezdem nepřátelských posil zvenčí, vedlo k tomu, že v noci ze soboty 5. na neděli 6. května vybudovali Pražané stovky barikád přehrazujících všechny důležité komunikace ve městě a na přístupech k centru. Podobné protitankové a protipěchotní překážky vznikaly i v pražském okolí. S jejich pomocí se podařilo zpomalit o jeden až dva dny postup nepřátelských posil do Prahy.

Ke stavbě barikád vyzýval a dával konkrétní pokyny pražský povstalecký rozhlas. Jeho hlavních vysílačů, Praha I—Liblice a Praha II—Mělník, se sice prvního dne povstání zmocnil nepřítel, povstalci však již v sobotu večer urychleně uvedli do provozu dva náhradní vysílače, Praha—Strašnice na vlně 415,5 metrů a rozhlasovou stanici Ústřední rady odborů Hlas svobody, vysílající na vlně 455 metrů a také několik krátkovlnných vysílačů volajících o pomoc spojenecká vojska.

V noci ze soboty 5. na neděli 6. května dosáhl částečného úspěchu K. H. Frank, kterému se podařilo přimět vojenské velitelství Bartoš k vyjednávání o příměří. Uzavřeno však nebylo.

Zatímco v sobotu 5. května se situace vyvíjela pro povstalce velmi úspěšně, 6. května se začala postupně měnit. Nacisté překonali své počáteční překvapení, přecházeli do protiútoků a snažili se uplatnit svou rozhodnou vojenskou převahu.

Příchod německých posil do Prahy však neprobíhal, díky obětavé pomoci českého venkova, podle přání okupantů. Jejich postup byl v neděli 6. května na všech směrech zadržen na okrajích Prahy, až na nevelkou jednotku SS, která pronikla večer v sobotu 5. května od jihu na Pankrác. Tam se spojila s místní strážní jednotkou a pak v celém okolí tím nejhorším způsobem řádila: vraždila, mučila, páčila, loupila a ničila vše, co se dalo.

V neděli 6. května postupoval na Prahu dvěma proudy od jihu z benešovského výcvikového

Hořící Praha při bojích o Staroměstské náměstí

prostoru bojový svazek SS Wallenstein po levé a po pravé straně Vltavy. Levý proud byl zadržen úpornými boji na Zbraslavi, v Lahovicích, v Radotíně a ve Velké Chuchli; pravý proud uvízl před obranou povstalců v Libuši a Kunraticích na okrajích Krče. Jednotky tankové divize SS Wiking postupovaly na Prahu od východu a od severovýchodu, z prostoru Milovic, Lysé nad Labem, Sadské, Českého Brodu a Přelouče, ve třech proudech: po českobrodské, poděbradské a staroboleslavské silnici. Na všech směrech byly zastaveny obranou v jednotlivých obcích na okrajích Prahy, ačkoli se pokoušely, zejména v Hloubětíně, vynutit si průchod barikádami hrozbou smrti civilních občanů, které hnaly před sebou. Také severní proud, jednotky divize SS Das Reich, postupující od Litoměřic, byl zadržen obětavou obranou v Dolních Chabrech a do Kobylis pronikl až před půlnocí.

Současně se úporně bojovalo po celé Praze, zvláště v okolí objektů se silnou německou posádkou. Povstalci však nejen udrželi své pozice z předchozího dne, ale na různých místech je ještě rozšířili. Střed Prahy byl ostřelován nepřátelským dělostřelectvem z Letné a Petřína,

ale k hromadnému náletu na město nedošlo, neboť činnost nepřátelského frontového letectva byla v té době již ochromena. Bomby na město, především jeho střed a budovu rozhlasu, vrhaly jen jednotlivé nepřátelské letouny.

V neděli 6. května byla zahájena pražská operace Sovětské armády, o celý den dříve, než bylo plánováno. Po poledni 6. května severozápadně od Drážďan přešla vojska hlavního úderného uskupení 1. ukrajinského frontu maršála Ivana Štěpanoviče Koněva na přímý rozkaz sovětského vrchního velitele Josifa Visarionoviče Stalina do útoku a rychle postupovala ke Krušným horám na německo-československých hranicích.

V pondělí 7. května nastal kritický den. Sovětská vojska byla ještě daleko a nepřítel zahájil soustředěný útok třemi divizemi SS na jádro povstání ve středu města od severu (z Kobylis do Holešovic na Trojský most a holešovický přístav), od východu (přes Vysočany a Karlín na Těšnov a přes Žižkov k nádraží Praha-střed), a od jihu – na levé straně Vltavy ke Zlíchovu a na Barrandov a na pravé straně Vltavy přes Modřany do Podolí, přes Krč na Pankrác a přes Chodov do Nuslí. Současně aktivizoval svou činnost i ve všech izolovaných prostorech, které dosud držel ve vnitřním městě. Zvláště nebezpečné byly výpady od velitelství vojsk SS, sídlícího v budově právnické fakulty u Čechova mostu, proti Staroměstské radnici. Kromě tanků zde zasadil k úderu i děla a bombardovací letouny.

Do bojů zasáhly zejména na západě a jihozápadě Prahy jednotky tzv. vlasovců, které přivedli již předchozího dne od Berouna představitelé vojenského velitelství Bartoš. Jednalo se o kolaborantské vojenské jednotky organizované fašisty ze sovětských zajatců pod velením zrádného generála Vlasova, které si účastí na bojích v povstale Praze chtěly získat přízeň západních velmocí. Když se Česká národní rada po ostrých protestech jejích komunistických členů od vystoupení vlasovců distancovala a bylo zřejmé, že Praha nebude obsazena vojsky západních velmocí, ale Sovětskou armádou, přerušili vlasovci v noci na úterý 8. května v Praze bojovou činnost a odtáhli i s ukořistěnými zbraněmi na jihozápad do amerického zajetí.

Nacistům se ani třetí den nepodařilo zlomit povstání. Museli tvrdě bojovat o každou ulici, o každou barikádu. Trvalo jim celý den, než pronikli přes okrajové čtvrti města, a stále ještě nebyli u cíle. Střed města tvořil kompaktní povstaleckou pevnost, kterou museli úporně překonávat bojem o jednotlivé bloky domů. Otrlé esesácké soldatesce se nepodařilo v otevřeném boji porazit nedostatečně vyzbrojené povstalce, a tak jenom stupňovala taktiku „spálené země“ a bezuzdného teroru. Všude, kde se stali okupanti znovu pány, plnili směrnice o bezohledné likvidaci povstání. Všude, kam vstoupili, byly nalézány četné mrtvoly, nezřídka zohavené, s rozbitými obličejí od úderů pařeb, s vypíchanýma očima a jinými stopami mučení. Obránce Prahy však tato zločinecká taktika a metody nezlomily.

Zatímco Praha prožívala kritické hodiny, situace na frontě se vyvíjela příznivě. Tankové armády generálů Rybalka a Leljušenka začaly pronikat krušnohorskými přechody na československé území a do útoku přešla také ostatní vojska 1. ukrajinského frontu maršála Sovětského svazu I. S. Koněva. Svazky 2. ukrajinského frontu maršála Sovětského svazu Rodiona Jakovleviče Malinovského prolomily nepřátelskou obranu jihozápadně od Brna a jeho hlavní síly postupovaly přes Jihlavu ku Praze; 4. ukrajinský front armádního generála

Andreje Ivanoviče Jeremenka vyslal na pomoc Praze od Olomouce dvě skupiny tanků s pěchotou a dělostřelectvem.

A tak přestože byla v pondělí večer 7. května situace povstalecké Prahy kritická, zdaleka nebyla beznadějná. Povstalci se nadále hrdinně bránili v centru města a stále drželi četná ohniska odporu po celé Praze. Byli schopni vydržet přes zuřivé útoky a teror nepřítele až do příchodu sovětských vojsk.

Během 8. května nastal rozhodující přelom v průběhu pražské operace Sovětské armády. Obrana nepřítele v Krušných horách byla prolomena; 3. gardová tanková armáda se 475 tanky, 4. gardová tanková armáda s 359 tanky a další armády maršála Koněva s mohutnou bojovou technikou se rychle blížily ku Praze. Přitom jednotky 5. gardového tankového sboru 4. gardové tankové armády zničily na úsvitu 8. května u Žatce štáb nepřátelské skupiny armád Mitte, prchající ze země na jihozápad do amerického zajetí. Úspěšně se rozvíjel také útok vojsk generála Jeremenka a maršála Malinovského z východu a jihovýchodu na Prahu.

Německé jednotky začaly pod úder vojsk tří ukrajinských frontů neorganizovaně a po skupinách spěšně opouštět obsazené objekty a zaujatá postavení. Ze Saska, Slezska, Kladska a Moravy se valily motorizované i pěší kolony demoralizovaných fašistických vojáků na jihozápad. Snažily se vyhnout obklíčení, uniknout sovětskému zajetí a ustoupit do prostorů obsazených americkými vojsky. Přitom se vyhýbaly významnějším střediskům českého povstání, hlavně v Praze, kterou obcházely ze severu i z jihu. To pochopitelně vedlo k novému růstu povstalecké aktivity českého lidu na venkově.

Situace v Praze byla i v úterý 8. května nadále složitá. Nepřítel zde ještě postupoval organizovaně a plánovitě, a na všech směrech jako předešlého dne se snažil proniknout do centra povstání ve středu města a utopit ho v krvi. Zde také toho dne docházelo k nejtěžším bojům.

Nyní však již nacistům nešlo o uvolnění Prahy jako rozhodujícího komunikačního uzlu v bojích proti Sovětské armádě, a dokonce již ani o uvolnění zdejších komunikací pro průchod frontových vojsk ze severovýchodních Čech na jihozápad. Ta se již dostávala do obklíčení, nebo postupovala jinými směry – mimo Prahu. Pražské povstání však poutalo několik desítek tisíc německých vojáků a blokovalo stovky příslušníků centrálních okupačních institucí v Protektorátě Čechy a Morava s množstvím prominentních nacistů, jimž měl být umožněn útek na západ.

V této pro okupanty kritické situaci se rozhodl K. H. Frank společně s velením fašistických vojsk ještě zintenzívnit obě formy dosud používané dvojí taktiky postupu proti Čechům: zesílit bojovou činnost k potlačení povstání v Praze a současně si vyjednáváním uvolnit cestu na západ. Nepřítel si přitom uvědomoval, že rozhodují hodiny a že kdyby s potlačením povstání neuspěl před příchodem sovětských vojsk, Praha by se mohla stát pastí, z níž není úniku. Navíc znal podmínky všeobecné a bezpodmínečné kapitulace Německa, předběžně podepsané 7. května v Reměši a potvrzené o den později slavnostním aktem v Berlíně. Podle nich měla být 8. května od 23,01 hodin středoevropského času na dosažených čarách přerušena veškerá bojová činnost, zastavena palba, německé jednotky měly složit zbraně a přecházet do zajetí těch vojsk, která stála v dané situaci proti nim.

Proto se okupanti pod dojmem celkové situace uchýlili v Praze k vyjednávání s Českou národní radou o formě kapitulace, která by jim umožnila i se zbraněmi opustit město. Taková dohoda, zavazující obránce města odklidit na stanovených trasách barikády, byla nakonec přes nesouhlas některých komunistů v 16,00 hod. odpoledne podepsána. Vojska německého wehrmachtu pak večer spěšně z Prahy ustoupila na jihozápad, a to plně vyzbrojena, s ručními zbraněmi i s bojovou technikou. Ve městě však nadále zůstaly četné drancující a vraždící jednotky SS, podporované dalšími stovkami ozbrojených německých civilistů.

Při podepisování „kapitulačního protokolu“ v úterý 8. května Česká národní rada zřejmě nevěděla, že pomoc je na dosah, že sovětská tanková vojska již překročila Krušné hory a blíží se od severozápadu k okrajům Prahy.

Praha prožívala poslední noc povstání z úterka 8. na středu 9. května v úzkosti, nejistotě a napětí. Nacisté i po podepsání kapitulace ve městě drancovali a vraždili české lidi. Obránci Prahy, vyčerpaní nepřetržitými a nerovnými boji, z posledních sil obnovovali obranu města proti možnému útoku nepřátelských sil ustupujících pod úder Sovětské armády. Jejich příchod před sovětskými vojsky mohl znamenat zkázu města.

Proto zpočátku Pražané nechtěli ani věřit svým očím, když viděli na ulicích svého města první sovětské tanky. K Praze téměř současně dorazily ze severozápadních Čech dva mohutné proudy sovětských tanků, „kaťuší“, samohybných děl s výsadky samopalníků. Již kolem druhé hodiny ranní pronikly po silnici od Slaného k severozápadním okrajům města první jednotky 4. gardové tankové armády generálplukovníka Dimitrije Daniloviče Leljušenka – 63. gardová tanková brigáda ze sestavy 10. gardového tankového sboru. Jen asi o hodinu později, kolem třetí hodiny ranní, pronikly po silnici od Veltrus k severním okrajům Prahy čelné tanky předsunutého odřadu 3. gardové tankové armády generálplukovníka Pavla Semjonoviče Rybalka – jako první to byla 69. mechanizovaná brigáda. Od třetí hodiny ranní začaly vstupovat do města také gardové střelecké pluky 3. gardové armády generálplukovníka V. N. Gordova. Praha byla zachráněna. Definitivně zlomit nepřátelský odpor ve městě se pak podařilo během několika hodin.

Jednotky obou tankových armád rychle a za neustálých bojů s nepřítelem porůznu se objevujícím postupovaly od severozápadu a od severu do centra města. Mezi pátou a šestou hodinou ranní čelní tankové jednotky obou tankových armád pronikly na Václavské náměstí a k hlavnímu nádraží. Přitom byli jejich příslušníci nadšeně vítáni překvapenými Pražany, kteří nemohli v první chvíli pochopit, odkud se tu osvoboditelé tak najednou vzali.

Během střeďečního rána a dopoledne 9. května pronikaly do Prahy ze severozápadu a ze severu další a další sovětské jednotky 3. a 4. gardové tankové armády a 3. gardové armády, které město brzy úplně zbavily nenáviděných okupantů. Kolem 10. hodiny byla v podstatě osvobozena celá Velká Praha i s řadou dalších přilehlých obcí. Organizovaný odpor nepříteli v Praze byl zlomen. Odpoledne sověští vojáci spolu s Pražany likvidovali drobné nepřátelské odpory, které se ještě porůznu ve městě objevovaly. V té době již procházely Prahou kolony zajatých nepřátel. Nebezpečí se přeneslo mimo hranice města na východ, kde ještě působily značné nepřátelské síly německé skupiny armád Mitte.

Ačkoli byla podepsána bezpodmínečná kapitulace německých ozbrojených sil a vešla

v platnost již od půlnoci moskevského času na 9. května (tj. od 23,01 hodin 8. května tehdejšího letního střeoevropského času), pokračovala v českých zemích skupina armád Mitte v odporu proti Sovětské armádě. Šlo o síly většinou demoralizované a bez jednotného velení. Představovaly však stále nebezpečí i pro Prahu tím, že dosud nekapitulovaly, ale snažily se v izolovaných skupinách, každá na vlastní pěst, probít se na západ – do amerického zajetí.

Před těmito silami bylo nutno zajistit bezpečnost Prahy. Proto maršál Koněv nařídil odpoledne 9. května svým vojákům, aby ihned „přerušili oslavování osvobozené Prahy“ a vytvořili souvislou zabezpečovací linii od Roudnice po řece Labi přes Mělník a Kostelec až k Brandýsu nad Labem, a odtud půlkruhem ve vzdálenosti asi 10 kilometrů od okrajů města na východ, od Klánovic přes Říčany na jih k Vranému nad Vltavou až k Černošicím na jihozápadě. Ke splnění tohoto úkolu také jednotky obou tankových armád, které toho dne jako první osvobozené vojska pronikly do Prahy, během odpoledne toto město opustily a do večera vytvořily nařízený zabezpečovací kruh.

V té době již do Prahy vstupovaly čelné jednotky 2. ukrajinského frontu maršála Sovětského svazu R. J. Malinovského a jen o něco později od Olomouce předsunuté jednotky od 4. ukrajinského frontu armádního generála A. I. Jeremenka a s nimi i první jednotky československého vojska v SSSR.

Květnovým povstáním českého lidu, jehož kulminačním bodem byly revoluční ozbrojené akce v Praze, vyvrcholil národně osvobozenecý boj lidu Československa proti fašistickým okupantům. Pražané přes kritický nedostatek zbraní a střeliva i přes nezkušenost ve vedení ozbrojených revolučních akcí udrželi za aktivní pomoci českého venkova střed svého města proti velké vojenské přesile nepřítelů až do příchodu sovětských vojsk.

Květnového povstání českého lidu se zúčastnilo asi 100 tisíc bojovníků. Z toho jen v Praze to bylo na 30 tisíc lidí. V bojích s nacisty přitom zahynulo asi 8 tisíc osob, z toho v Praze 3 700, z nichž většina padla na barikádách a část byla povražděna okupanty. Podle údajů ministerstva sociální péče a ochrany práce zůstalo v Praze 1 881 vdov, 2 570 sirotek, 30 úplných sirotek a 1 625 invalidů. Sovětská armáda při osvobozování Prahy ztratila téměř 800 vojáků.

Rovněž ztráty nepřítelů byly značné. Počet padlých a raněných okupantů není znám, neboť je nepřítel sám odklidil, avšak zajatých fašistických důstojníků a vojáků po ukončení bojů bylo 22 600; internovaných civilních osob bylo celkem 12 866, z toho 2 380 mužů, 7 263 žen a 3 223 dětí. Více než 25 000 jich bylo z Prahy postupně odsunuto do Německa.

Fašistické běsnění způsobilo městu velké materiální ztráty. Celkový rozsah škod způsobených americkými nálety hlavně v únoru a březnu a boji v Květnovém povstání, byl městskými orgány odhadnut na 4 miliardy 391 miliónů předválečných korun. Řada továren a dalších podniků ve městě ležela v troskách, byly poškozeny nebo zničeny stovky budov a historických objektů, na mnoha místech byl přerušen přívod vody a plynu, městská doprava – autobusová, trolejbusová i tramvajová – byla vyřazena z provozu, vážlo zásobování. Škody na kulturních objektech města byly odhadnuty na 2 miliardy a 127 miliónů korun.

Během povstání došlo k největšímu ničení objektů 6., 7. a 8. května. Příchod sovětských

Poničený orloj Staroměstské radnice

vojsk a jejich rychlý postup při osvobozování středu města i okrajových částí učinil přítrž fašistickému běsnění.

Ztráty na stavebních objektech byly citelné: úplně bylo zničeno 51 objektů, velmi těžce poškozeno 80, těžce poškozeno 234 a lehce poškozeno 3 074 objektů.

Nepřítel leteckým bombardováním, dělostřeleckou palbou a palbou z tankových kanonů, plamenomety, pancéřovými pěstmí a svazky granátů zničil nebo vážně narušil mnoho významných movitých i nemovitých kulturních památek města. K zvlášť citelným ztrátám došlo v centrální části — na Staroměstském náměstí a v jeho okolí, v Mikulášské třídě (dnes Pařížské), na Malém náměstí, v Celetné ulici, na Ovocném trhu, na Příkopech, v prostoru

nádraží Praha-střed a v jeho okolí, na Václavském náměstí, na Malostranském náměstí, v areálu Pražského hradu a jinde.

Než byla síla nepřítele definitivně zlomena, pokusil se ještě zničit střed Prahy – Staroměst-

Dům U minuty zasažený německou střelbou

Palác Kinských po ostřelování německými tanky

ské náměstí. Kolem poledne 8. května neustále běsnící nacisté zapálili Staroměstskou radnici. Až do 18. hodiny večerní prudkou a neustálou palbou znemožňovali hasicí práce. Požár se rychle šířil. Poškodil střechu a ochozy věže, z níž se zřítil i nejstarší pražský zvon z roku 1314 a rozbil se. Pobořen byl gotický arkýř kaple (1381) i vnitřní zařízení a značně byl poškozen orloj, zvláště části běhu nebeských těles, a stroje. Ohněm byla zničena celá severní a východní strana radnice i s velkou částí městského archivu. Zkáza městského archivu způsobila

nenahraditelné ztráty. Shořelo 82 rukopisů městských knih trhových od roku 1400 do roku 1750, 12 kovových pečetidel od roku 1280 do roku 1784 (podivuhodnou náhodou se deset z nich v sutinách zachránilo), sbírka vyobrazení, rytin, plánů, kreseb, fotografií a mnoho dalších dokumentů. Oheň zničil i knihovnu se 70 000 mimořádně vzácnými knihami. Jižní trakt radnice utrpěl škody na střechách a byla zničena obecní síň, z níž se vstupovalo do věžní kaple. Původní gotická radniční světnice, pocházející z doby krále Jiřího z Poděbrad, byla zasažena jen málo. Menší škody utrpěly i domy čp. 1/I U kohouta a čp. 3/I U minuty, na němž byl zničen sloup v podloubí, domovní znamení na nároží a zasaženo sgrafito na východním průčelí. (Blížší podrobnosti uvádí článek Staroměstská radnice tohoto sborníku).

Odvoz raněného za bojů o Staroměstské náměstí

Poničena byla i část radničního bloku proti mikulášskému kostelu, především původně měšťanský dům čp. 19/I U černé lišky (U černého vlka v 16. století), gotický objekt ze 14. století, přestavovaný a upravovaný v období renesance, baroka i klasicismu, a dům čp. 20/I U černé kočky, zbytek gotického objektu v novostavbě z roku 1856.

Nepřátelskou palbou byl poškozen kostel sv. Mikuláše, vzácná barokní kopulová stavba z let 1732–1735, postavená podle plánů K. I. Dienzenhofera. Poničena byla apsida a socha světce v jejím výklenku.

V Pařížské třídě vyhořely skupiny domů čp. 23, 24, 30, 32, 34, 36 včetně novobarokního rohového domu čp. 934/I, stojícího naproti mikulášskému kostelu. Tento dům byl postaven koncem minulého století podle návrhu Rudolfa Kříženeckého a svou ohromnou mansardou podél ulice a nárožní věží narušoval prostorový řád Staroměstského náměstí. Proto při jeho obnově bylo k těmto skutečnostem přihlédnuto architektem Bohumilem Hypšmanem. Dům byl zbaven neúměrné hmotnosti a nárožní vížky, která přestože směšná, přece jen konkurovala věžím mikulášským. Na severní straně rynku žádné další objekty nebyly vážněji poškozeny.

Výrazněji byla zasažena východní strana náměstí, i když ani zde nedošlo ke zničení skvělých paláců a pozoruhodných historických objektů. Zásahem několika dělostřeleckých granátů částečně utrpěla fasáda a několik místností paláce Golz-Kinských (čp. 606/I), monumentální stavby z let 1755–1765, provedené Anselmem Luragem podle plánů Kiliána Ignáce Dienzenhofera a s plastickou výzdobou Ignáce Františka Platzera. Jeho sochy alegorií Živlů, umístěné na atice paláce, však musely být po poškození v květnu roku 1945 nahrazeny kopii. Na domě čp. 604/I, tzv. Týnské škole, která tvoří podnoží kostela Panny Marie před Týnem, bylo nepřátelskou palbou narušeno kamenné zdivo loubí z druhé poloviny 13. a 14. století a štuková fasáda. Dělostřeleckým granátem bylo zasaženo i sdružené okno v patře. Zasažen byl i kostel. Byla uštělena nárožní vížka severní věže a poničen vnitřní mobiliář. Rovněž u vedlejšího domu U bílého jednorozce, čp. 603/I, byla poškozena fasáda.

K mnohem větším ztrátám na památkových objektech došlo na jižní straně náměstí. To bylo způsobeno hlavně tím, že tato strana byla otevřena těžké dělostřelecké palbě nepřítele z Letné a útokům nepřátelských tanků z Pařížské ulice. Mnohý granát určený Staroměstské radnici zasáhl domy právě na této straně náměstí.

Při ústí Celetné ulice byl požárem zničen dům U kamenné Panny Marie (Štorchův dům) čp. 552/I, postavený roku 1897 v romantické novorenesanci podle návrhů architekta Bedřicha Ohmanna a Rudolfa Krieghammera. Na domě byly zachovány pozdně gotické a barokní fragmenty ze starší zástavby. Hladká fasáda domu byla vyzdobena figurálními malbami provedenými Láďou Novákem podle kartónů Mikoláše Alše, představující sv. Václava a sv. Tři krále. Po požáru v květnu 1945 se podařilo dům obnovit včetně maleb.

Těžce zasažen byl i sousední dům čp. 551/I U kamenného beránka s tesaným domovním znamením z počátku 16. století s renesančním portálem z doby okolo roku 1520 a velkým pozdně renesančním štítem z počátku 17. století. V květnu roku 1945 byl požárem až na průčelí úplně zničen, a proto musel být později interiér objektu nově vystaven.

Naproti věži Staroměstské radnice při ústí Železné ulice byl velmi poškozen dům čp. 483/I

Zničené domy na jižní straně Staroměstského náměstí

U zlatého velblouda, pozdně klasicistní stavba z padesátých let minulého století, postavená na zdivu gotického objektu. Rovněž oba sousední domy čp. 481/I a čp. 482/I U bílého anděla a U zlatého koníka, stojící přímo proti staroměstskému orloji, vyhořely. Šlo o gotické objekty přestavěné v renesanci, s cenným pozdně barokním průčelím z druhé poloviny 18. století. Za stavebních adaptací v roce 1951 byly oba objekty vzájemně propojeny a čp. 482/I zrušeno. Starý historický půdorys domů i další památková hlediska, zvláště pokud jde o zachování pozdně barokního průčelí, byla respektována.

V těchto místech je nenahraditelnou ztrátou zánik sochy sv. Josefa od Lazara Widmana (z doby okolo roku 1760) na rohu domu při ústí Melantrichovy ulice, jež se při ostřelování zřítíla a rozbila na kusy.

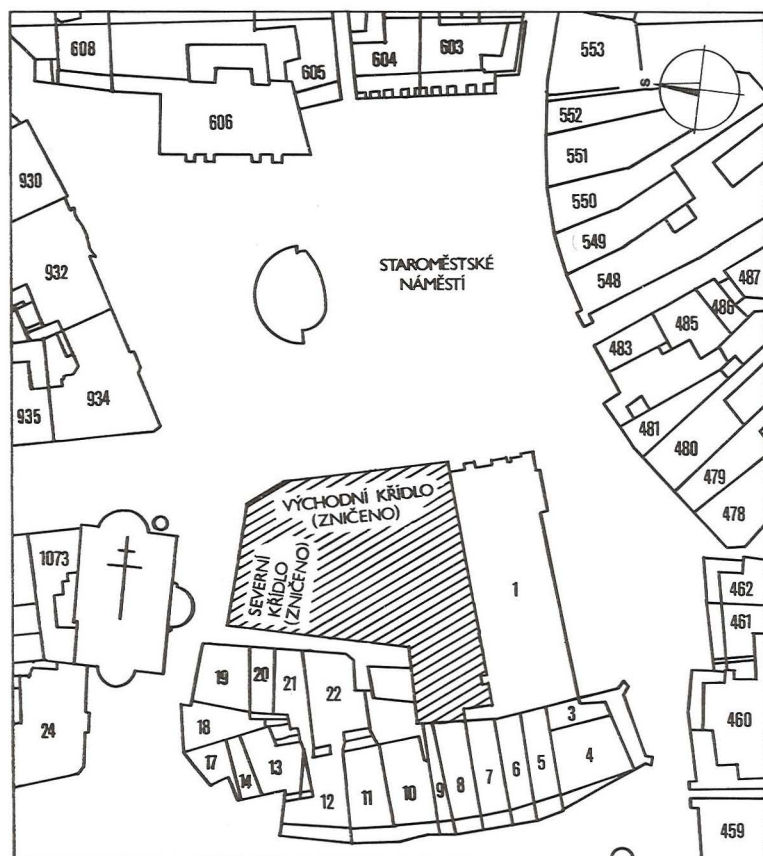
Těžce zasažen byl dům čp. 459/I zvaný Richtrův, s rozložitým trojdílným vrcholně barokním průčelím, stojící na Malém náměstí. Téměř zničen byl jeho pozoruhodný klasicistní portál z roku 1798 od architekta Josefa Ondřeje Krannera.

Rány způsobené Staroměstskému náměstí v květnu roku 1945 byly již zaceleny kromě mezery, která vznikla po stržení trosek východního a severního křídla radnice. Tato otevřená rána je stále výzvou architektům města.

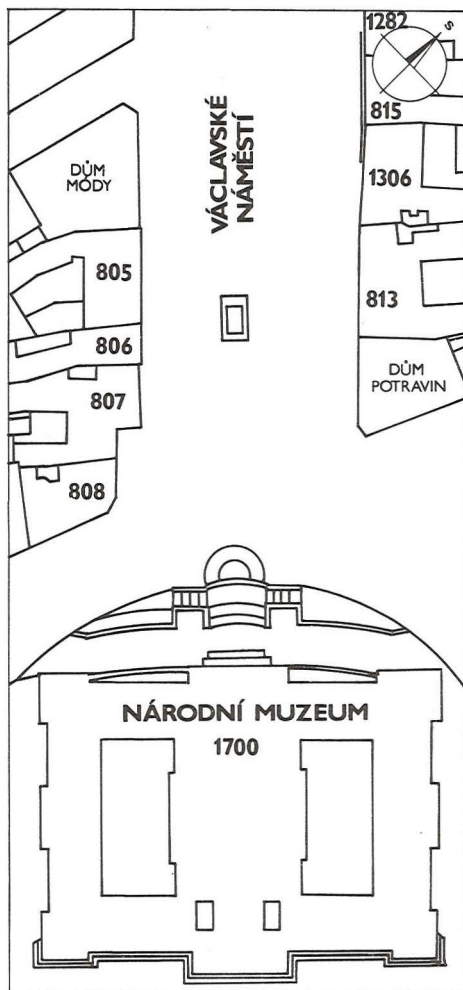
V bojích o Staroměstskou radnici byla zničena a poškozena řada objektů nejen v jejím bezprostředním sousedství a přímo na Staroměstském náměstí, ale i v přilehlých ulicích.

Nepřátelským bombardováním a následným požárem byly zničeny dva významné objekty v Celetné ulici: jednak to byl dům čp. 557/I U bílého páva, gotický objekt upravený v období baroka, z něhož zůstala zachována pouze rokoková fasáda, jednak dům čp. 563/I U supa. Počátky tohoto domu sahají až do vrcholného feudalismu ve druhé polovině 13. století. Jádrem domu je gotické, z druhé poloviny 14. století. Přestavba v období renesance dala objektu nové klenby a vytvořila v přízemku velkolepou síň. Pozdní baroko zasáhlo do renesančně upravené hlavní budovy paláce zejména výstavbou schodiště. Roku 1804 vypracoval známý pražský stavitel Karel Schmidt plány přestavby celého paláce, která spočívala v jeho celkovém zvýšení o dvě poschodí a v provedení nových fasád. Zadní budova do Ovocného trhu i východní dvorní křídlo paláce byly zničeny v květnu roku 1945 požárem, takže ze Smidtova díla zůstala zachována jen část s pozoruhodnou hlavní severní fasádou do Celetné ulice.

STAROMĚSTSKÉ NÁMĚSTÍ

HORNÍ ČÁST VÁCLAVSKÉHO NÁMĚSTÍ

Budova byla počínaje rokem 1956 radikálně přestavěna pro potřeby rektorátu Univerzity Karlovy podle plánů prof. Jaroslava Fragnera. V přízemí budovy byla zřízena známá restaurace U supa.

Kromě toho na Ovocném trhu boji utrpěl zadní trakt Stavovského divadla (dnes Tylova).

Významným ohniskem bojů se od samého počátku povstání stala budova rozhlasu na Vinohradské třídě. Již v prvních hodinách se jí po těžkých bojích povstanci zmocnili a pak odráželi jeden nepřátelský útok za druhým. V neděli 6. května okupanti třikrát zaútočili. Poprvé jen pěšími silami; druhý útok podnikli za podpory dvou těžkých tanků a třetí s dělostřeleckou podporou pancéřového vlaku, který přijel do prostoru Wilsonova (dnes hlavního) nádraží. V půl šesté odpoledne zasáhla budovu rozhlasu bomba svržená němec-

kým letadlem, která vyřadila vysílací studio z provozu. Povstalecké vysílání však nebylo přerušeno, neboť nezranění pracovníci přešli do studia umístěného v krytu Husova sboru. (Bližší údaje jsou uvedeny ve stati Rozhlas a Pražské povstání). To však hitlerovci

Bombardováním zničený obchodní dům firmy Prokop a Čáp (na místě dnešního Domu módy)

Vybombardovaný dům na místě dnešního Domu potravin

nepostřehli, a proto pokračovali dál v úsilí zničit budovu rozhlasu na Vinohradské třídě. Dalším leteckým bombardováním 7. května však nezasáhli rozhlas, ale budovy v okolí – Národní muzeum, kopuli České banky, nárožní dům Václavského náměstí a Washingtonovy třídy (dnes Dům potravin), obchodní dům firmy Prokop a Čáp (dnes Dům módy), dům ČTK, obytný dům v Italské ulici a další.

Monumentální novorenesanční budova Národního muzea, zbudovaná v letech 1885 až 1890 podle plánů Josefa Schulze, jeden z vrcholných projevů českého stavitelství druhé poloviny 19. století, byla zasažena několik minut před šestnáctou hodinou 7. května 250–300 kilogramovou leteckou pumou. Zasáhla střední trakt pravého dvora, kopuli, schodiště, některé výstavní sály a pracovny. Byly zničeny místnosti geografickopaleontologického oddělení v druhém patře, numismatiky a mineralogie v prvním patře a v přízemí byla poškozena knihovna. Naštěstí v té době byly muzejní sbírky z větší části evakuovány na venkově, a nebyly tudíž, až na malé výjimky, dotčeny.

Rovněž v dalším ohnisku bojů — o hlavní poštu v Jindřišské ulici — došlo k zničení a poškození objektů v blízkém okolí. Patřila k nim i novorenesanční stavba na rohu Václavského náměstí a Vodičkovy ulice čp. 792/II, postavená v letech 1895–1896 podle projektu Antonína Wiehla. Při požáru domu byla zničena fasáda s ornamentální výzdobou podle návrhu Josefa Fanty a malířská výzdoba podle kartónů Mikoláše Alše, kterou provedli malíři Láďa Novák, František Urban a další. Obnovu realizoval Antonín Brunner.

Ke značným ztrátám na budovách a jiných objektech došlo při bojích o nádraží Praha-střed a při dalším pronikání nepřítele Hybernskou ulicí k Prašné bráně a na Příkopy, a od sadů Jana Švermy ulicí Na poříčí na náměstí Republiky.

Během bojů zde bylo zničeno nebo vážně poškozeno několik kulturně významných objektů. Ztrátu utrpělo Muzeum hlavního města Prahy, když byl zničen tympanon se sochou Prahy ze sochařského ateliéru Ladislava Šalouna. V nedalekých Vrchlického sadech před hlavním nádražím byl zničen pomník s bystou Josefa Dobrovského.

Na poříčí byl poškozen klasicistní dům čp. 1045/II U zlatého slunce, rozsáhlá stavba architekta Karla Schmidta z roku 1804 a upravená roku 1846 Stanislavem Novotným.

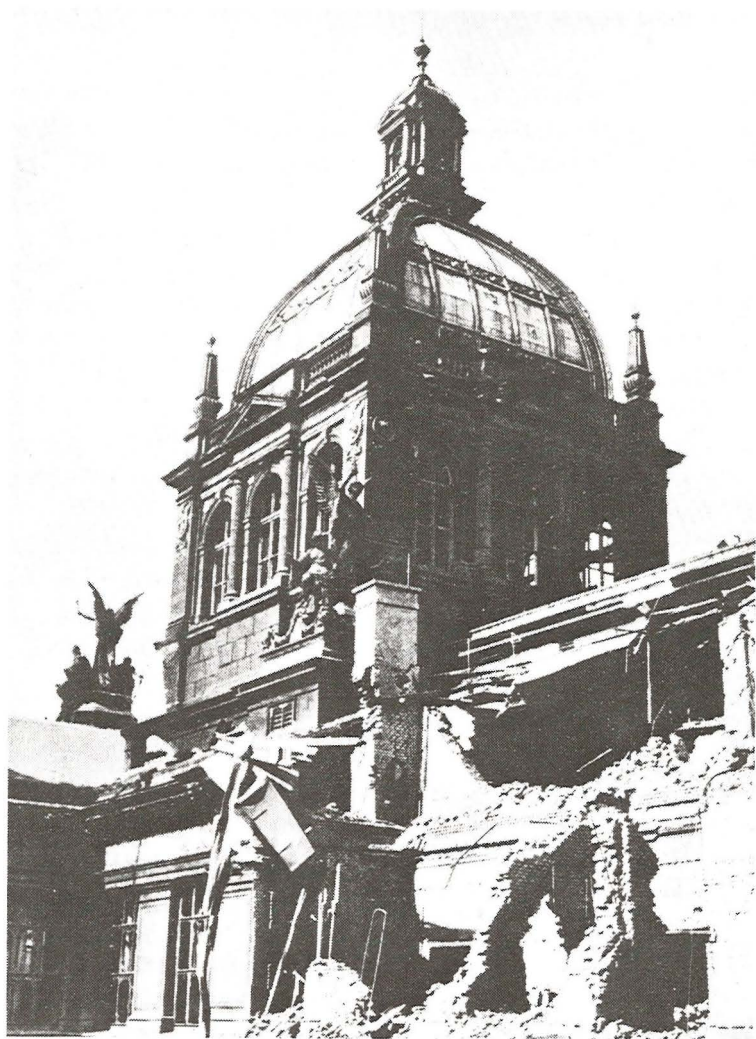
Při ústí ulice Na poříčí a náměstí Republiky byl zasažen bývalý kapucínský hospic a střecha kostela sv. Josefa u kapucínů. Jde o prostou jednolodní stavbu kapucínského typu s předdvorím, vystavěnou Melicharem Mayerem v letech 1636–1653.

Na příkopě byla zasažena budova Státní banky, palác Vernierovský čp. 859/II (dnes Slovanský dům), a palác Sylva-Tarouccův čp. 852/II, jedna z posledních staveb Kiliána Ignáce Dienzenhofera z let 1743–1751, dokončená Anselmem Luragem.

Na levém břehu Vltavy došlo k největší ztrátě na památkovém fondu v areálu Pražského hradu, kde okupanti ještě na útěku 9. května založili požár v budově Velké míčovny. Tato významná architektura palladiánského typu, postavená v letech 1567 až 1569 Bonifácem Wohlmudem a Oldřichem Aostalisem, vyhořela. Do původního stavu byla rekonstruována Pavlem Janákem a upravena v reprezentační sál. V roce 1952 opravil sochař Josef Wagner sgrafita na vnějších stěnách Míčovny, zejména sgrafita na průčelí, představující alegorie Věd, Ctností a Živlů. Na Pražském hradě samém bylo poškozeno jediným zásahem jižní průčelí.

Menší škody postihly Malostranské náměstí, a to jednak čp. 6/III dům Smiřických (U Montágů) a čp. 36/III U Splavinů (správně U Flavínů), kromě několika domů mladšího původu. Na Karlově mostě byla poškozena nárožní vížka malostranské věže.

V průběhu povstání byl zničen rovněž jeden z prvořadých technických objektů — Pražský

Zničený vnitřní trakt Národního muzea

plynojem, postavený roku 1932 v Libni na Palmovce. Byl největší ocelovou koulí u nás. Měl průměr 20 metrů a vážil 202 800 kilogramů. Během povstání byl prostřelen a přestal sloužit svému účelu. Nyní jej používají pracovníci Výzkumného a zkušebního leteckého ústavu.

Značné ztráty utrpěla Praha na movitých kulturních památkách. Mnohá historická i umělecká díla během povstání němečtí okupanté zničili, především zapálením Staroměstské radnice, mnohé vzácné věci z majetku veřejného i soukromého ukradli. K nejcennějším zcizeným předmětům nesporně patří historické insignie Karlovy univerzity a sama zakládací listina Karla IV.

Po druhé světové válce bylo v Praze zbudováno mnoho památníků, pomníků a pamětních

desek, které připomínají hrdinství obránců Prahy i sovětských vojáků, kteří jim přišli na pomoc. Centrální památník připomínající poslední boje, osvobození města a ukončení války v Evropě však dosud Praha nemá. Stalinův pomník na Letné ani ideově, ani ztvárněním tento záměr nesplňoval.

Na věčnou paměť osvoboditelů byly na příjezdových trasách, po nichž pronikly k tehdejší hranicím Prahy první sovětské tanky, postaveny stély – hranolové žulové památníky. Stély odhalené 28. února 1948 na Velvarské a na Leninově třídě připomínají první skupiny tanků 4. gardové tankové armády generála Leljušenka, na Ďáblické a Čimické ulici a na třídě Rudé armády pak hlavní trasy, po kterých vstoupily do Prahy dne 9. května 1945 v časných ranních hodinách tanky 3. gardové tankové armády generála Rybalka. Rovněž stéla v Kamýcké ulici v Suchdole je vzpomínkou na příchod vojsk 7. gardového tankového sboru této armády.

Na náměstí Sovětských tankistů byl na žulovém podstavci umístěn tank označený číslem 23, jako symbol osvobození Prahy sovětskými vojsky.

Na jedné z příjezdových tras – na náměstí Interbrigády v Praze 6 – byl v roce 35. výročí osvobození Prahy odhalen pomník maršála Sovětského svazu Ivana Stepanoviče Koněva, jehož vojska měla hlavní podíl na osvobození města (autor pomníku Zdeněk Krybus). Maršálu Koněvovi byla již předtím 8. května 1946 jako čestnému občanu Prahy zasazena na Staroměstské radnici pamětní deska.

K nejvýznamnějším památníkům Prahy, prohlášeným národní kulturní památkou, patří čestné pohřebiště krasnoarmejců na Olšanech. Pohřebiště bylo vybudováno koncem roku 1945. Byly sem převezeny ostatky sovětských vojáků z různých míst a hřbitovů v Praze. Jsou zde hroby vojáků padlých v bojích na Klárově, těch, kteří byli po skončení bojů pohřbeni před Rudolfínem. K 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou bylo pohřebiště nově upraveno a do jeho středu byl umístěn pomník od akademického sochaře Jaroslava Brůhy, znázorňující dvě postavy rudoarmejců s nápisem „Věčná sláva vojinům Rudé armády, padlým v boji za čest a nezávislost sovětské vlasti a osvobození slovanských národů od fašismu 1941–1945“. Na pohřebišti odpočívá 463 vojinů a důstojníků Sovětské armády. Ostatky sovětských vojáků – osvoboditelů jsou uloženy i na jiných místech. Na chodovském hřbitově v Praze 4 jsou na čestném pohřebišti uloženy ostatky 263 vojáků Sovětské armády, padlých při osvobozování Prahy, 15 sovětských vojáků je pochováno na hřbitově v Kunraticích, několik jich leží na hřbitově v Liboci a na dalších místech v Praze.

V letech 1946–1949 byla přistavěna k východní straně Národního památníku na vrchu Žižkově monumentální Síně Sovětské armády. Projekt síně, stejně jako celého památníku, vypracoval architekt Jan Zázvorka. V roce desátého výročí osvobození Československa Sovětskou armádou v květnu 1955 byla zpřístupněna veřejnosti. Na výzdobě se podíleli naši přední umělci; sochař Karel Pokorný je tvůrcem sarkofágu z růžového mramoru, který stojí uprostřed síně a v němž jsou uloženy ostatky neznámého sovětského bojovníka, jenž padl za osvobození Československa. Strop i stěny síně zdobí mozaiky podle návrhů prof. Vladimíra Sychry. Jejich ztvárnění tak zvaným římským způsobem budí v přišerelem prostředí dojem plasticity. V mozaice pod postavami sovětských vojáků jsou verše Vítězslava Nezvala. Síní vévodí bronzová bysta maršála Pavla Semjonoviče Rybalka od Karla Kolumka z roku 1956.

Z přehlídky na Staroměstském náměstí v květnu 1945

Čestná stráž u pomníku padlých vlastenců před Staroměstskou radnicí

Mnoho památek v Praze připomíná hrdinný boj pražského lidu proti fašistickým okupantům v Květnovém povstání.

Ve všech pražských obvodech jsou stovky pamětních desek na místech, kde padli bojovníci pražského povstání, nebo kde byli běsnícími fašisty umučeni nebo zabití občané města. Mnohé z nich zdobí bronzová plastika přísahající ruky „Věrní zůstaneme“ od Karla Pokorného. Podle soupisu zpracovaného Antonínem Zaplatílkem je jen na obvodu Prahy I celkem 143 pamětních desek a památníků s 810 jmény, z nichž v povstání položilo svůj život 396 mužů a 8 žen. Mnohé z nich mají značnou výtvarnou hodnotu. K uctění památky umučených občanů města v Jelením příkopě na Pražském hradě byl na severním svahu příkopu, poblíže Prašného mostu, vztyčen mramorový pylon ze sliveneckého mramoru podle návrhu architekta Otty Tomayera.

Na náměstí Curieových je na pravém rohu průčelí právnické fakulty Univerzity Karlovy osazena bronzová deska s reliéfem výjevu z popravy, která mj. hlásá, že „za aktivní ozbrojenou činnost v národním boji za osvobození byli v zajetí dne 5. 5. 1945 na tomto místě a v okolí popraveni a do Vltavy svrženi příslušníci býv. voj. ilegálního hnutí „Věrný pes“ Jinonice-Radlice . . . a další skupina neznámých bojovníků“.

V Křížové chodbě na Staroměstské radnici stojí stěna s křížem z ohořelých trámů se jmény občanů, kteří položili život v boji o Staroměstskou radnici. Na levé straně haly vřátnice je plastický zvlněný pás z leštěného bronzu s textem „Na paměť obránců Staroměstské radnice, kteří položili život v boji proti nacistickým okupantům 5.–8. května 1945“.

V prostoru nádraží Praha-střed, kde rovněž probíhaly těžké boje, je na pravém rohu výtopny zavěšena pamětní deska k uctění památky těch, kteří zde byli masakrováni esesáckými hrdlořezy. Text hlásá: „Čest padlým hrdinům, obětem fašistické zvěle. Květen 1945“. V odjezdové hale je monumentálně architektonicky řešený třístěnný prostor ze světlého mramoru se jmény padlých železničářů a obránců nádraží.

Na chodbě hlavní pošty je umístěna pamětní deska s plastikou revoluce, s nápisem „Obětí hrdinů žije vlast“ a se jmény padlých zaměstnanců telegrafní ústřední stanice Praha.

Pražského povstání se účastnilo mnoho mladých lidí. Proto nacházíme po městě i takové pamětní desky, jako je na Národní třídě čp. 223, jejíž nápis hlásá: „V těchto místech padl dne 7. května 1945 ve dnech Pražského povstání Zdeněk Stránský, člen divadel D 99, Smetanova muzea a Větrníku, ve věku 24 let“.

Ještě mnohem smutnější jsou pamětní desky v Úsobské ulici na Pankráci (dnes ulice Obětí 6. května), ve které esesmani v domech čp. 553 a 554 povraždili těhotné ženy a malé děti. Ve sklepě domu čp. 553 z dvaatřiceti povražděných osob bylo deset dětí ve věku od šesti do patnácti let a třináct žen, z nichž dvě byly těhotné. V sousedním domě čp. 554 zavraždili esesáci na zahradě domu šestnáct místních obyvatel. Mezi nimi bylo také šest dětí a nejmladší z nich – Janičce – byly teprve tři roky.

Podobných desek najdeme po Praze více. Jsou však i desky s jiným obsahem – desky vyjadřující dík a uznání předním bojovníkům povstání. K nim patří bronzová deska na Nové radnici čp. 2/I, na níž je reliéf hlavy revolučního primátora a nápis „Dr. Václav Vacek – zasloužil se o hlavní město Prahu“.

Důstojným způsobem je vzpomenuo hrdinů Květnového povstání v Praze i v Národním památníku na Žižkově. Jméno Praha se skví mezi názvy nejslavnějších bitev našeho národa za nezávislost.

Na místech nejtěžších bojů s nacistickými okupanty stojí památníky oslavující hrdinství obránců města. Na Pankráci, kde byly zastaveny zběsilé útoky jednotek bojového svazku SS Wallenstein, byla po revoluci umístěna socha bojovníka pražského Květnového povstání.

V roce 1984 byl odhalen důstojný Památník bojovníků pražských barikád na předmostí mostu Barikádníků v Praze-Tróji. Je dílem národního umělce sochaře Josefa Malejovského. V působivém figurálním sousoší dvou postav symbolizuje dílo poslední boj i utrpení národa na prahu osvobození. Vlastní pomník tvoří postava umírajícího barikádníka, který v expresivně pojatém gestu naznačuje vzdor a odhodlání bojovat až do konce, a postava ženy-matky, která v hrůze hledí na ležícího obránce města. Její postavu jako by opepínalo prožité utrpení všech žen a matek v němém gestu zvednutých rukou a ve výrazu tváře. Architektonické řešení památníku je dílem Josefa Poláka.

Dojemně působí pomníček s bystou Františka Soukala, umístěný v prostoru školy na Dimitrovově náměstí v Holešovicích. Tento čtrnáctiletý barikádník padl 7. května 1945 při obraně Trojského mostu. Jako nosiče střeliva ho zastihla smrt u zdi staré kartounky. Obvodní výbor Čs. svazu protifašistických bojovníků pořádá ve spolupráci s odborem školství a kultury a s OV SSM každoročně Memoriál Františka Soukala, jehož se účastní všichni žáci osmých tříd základních škol v Praze 7.

Významnou památkou národně osvobozenického boje je Památník protifašistického odboje v Kobylisích. Na bývalé vojenské střelnici byli popravováni protifašističtí bojovníci a vlastenci – vedoucí pracovníci komunistického odboje, přední čeští umělci a vědci, významní veřejní pracovníci a vojáci. Nacisté, kteří zde od roku 1941 popravili stovky hrdinů domácího odboje, dovršili své hanebné zločiny 7. května 1945 poslední vraždou českého vlastence. Veřejnosti byl památník zpřístupněn v květnu 1975 a od roku 1978 je zařazen mezi národní kulturní památky. Vlastní prostor kobyliště střelnice je obklopen původními vysokými valy, cesta k němu je dlážděna přírodním kamenem. Pietní území dotváří umělecké dílo: kamenná mozaika od Martina Sladkého a plastika Miloše Zeta. Verše národního umělce Miroslava Floriana „Zastav se na chvíli – krev naše vstoupila do této země – ale my znovu se vzpřímili“, vytesaná do betonové zdi, jsou motem celého památníku.

Ještě jeden významný pomník-symbol připomíná boj na barikádách a osvobození. Je to bronzová skupina Sbratření, dílo Karla Pokorného z roku 1947, která stávala ve Vrchlického sadech před vstupem do hlavního nádraží, a která je dnes, vedle dalších uměleckých děl, uchovávána uvnitř budovy Federálního shromáždění.

Důstojným způsobem Pražané uctili památku bojovníků, kteří padli v bojích s nepřítelem i těch, kteří byli fašisty umučeni. Ještě v květnu 1945 se po celém městě konaly smuteční trizny. Ostatky hrdinů byly uloženy na mnoha pražských hřbitovech – na Olšanských hřbitovech, na Obecním hřbitově II jsou hromadné hroby padlých z Květnového povstání v Praze. V pravé části oddělení je pohřebiště barikádníků z Pankráce a Krče.

V Praze 4–Braníku na hřbitově Ve studeném je čestné pohřebiště čtyřiceti sedmi

bojovníků se symbolickým památníkem, jehož autorem je Karel Pokorný. Na hřbitově v Chodově jsou vedle hrobů sovětských vojáků uloženy ostatky jednatřiceti obyvatel Chodova, kteří v květnových dnech položili život za naši svobodu. Rovněž na hřbitově v Kunraticích leží spolu se sovětskými vojáky dvacet čtyři občanů—obránců Kunratic.

V Praze 5 jsou dva hřbitovy s čestnými pohřebišti hrdinů Květnového povstání — Butovic-ký hřbitov v Jinonicích a hřbitov na Malvazinkách, v jehož pravé části je společné pohřebiště barikádníků a obětí fašismu z května 1945. V roce 1965 zde byla umístěna bronzová plastika Oběť, dílo Ladislava Šalouna z roku 1920.

V Praze 6 jsou bojovníci Květnového povstání uloženi spolu se sovětskými vojáky na hřbitově v Liboci a ve Vokovicích.

Padlí z mostu Barikádníků jsou pohřbeni na hřbitově v Ďáblicích, spolu s dalšími oběťmi květnových bojů z Prahy 7 a 8. Zde na čestném pohřebišti jsou rovněž uloženy ostatky francouzských, italských a jugoslávských vlastenců, kteří na našem území padli v boji s nacisty během druhé světové války a Květnového povstání v Praze.

Čestné pohřebiště barikádníků je také na hřbitově v Kobylisích v Hornátecké ulici.

V Praze 10 je několik čestných pohřebišť v Hostivaři v Chalupnické ulici, na vinohradském hřbitově, na hřbitově ve Vršovicích a v Záběhlicích, kde leží spořilovští účastníci povstání.

Oběti stovek a tisíců bojovníků Květnového povstání českého lidu nebyly marné. Jejich zásluhy o osvobození z fašistické poroby nebudou nikdy zapomenuty. Nikdy nebude zapomenuta ani pomoc, kterou bojující Praze poskytl Sovětský svaz a jeho slavná sovětská armáda.

POUŽITÁ LITERATURA

Český odboj a Květnové povstání, Sborník dokumentů 1943—1945, Praha 1975.

Faltys, A. a kol.: Kronika 1944/1945, Praha 1976.

Hauptmann, L.: Pražské válečné stavební škody, Věstník hl. města Prahy XLVIII, s. 192.

Koněv, I. S.: Čtyřicátý pátý, Praha 1975.

Mahler, O. — Broft, M.: Praha v květnu 1945, Praha 1985.

Matějček, A.: Umělecké ztráty Prahy ve dnech 5. až 8. května 1945, in: Pražská květnová revoluce 1945, Praha 1946, s. 77—79.

Operativní příruční seznam ke státnímu seznamu nemovitých kulturních památek, Praha 1976.

Poche, E.: Prahou krok za krokem, Praha 1985.

Politzer, I.: Válečné škody obce pražské jdou do miliard, Věstník hl. města Prahy XLVIII, s. 335—336. Praha pokroková, Praha 1981.

Přehled ztrát na mrtvých, in: Pražská květnová revoluce 1945, Praha 1946, s. 44—45.

Soukup, J.: Přehled bojů pražského povstání ve dnech 5.—9. května 1945, in: Pražská květnová revoluce 1945, Praha 1946, s. 41.

Vrbata, J. a kol.: 100 let bojů českého dělnictva 1848—1948, Praha 1979.

Wirth, Z.: Furor teutonicus, Umění XVII (1945), s. 3—10.

Wirth, Z.: Ztráty na památkách Prahy 1939—1945, in: Zmizelá Praha, sv. 5, Praha 1948, s. 129—131.